

TÜRKİYE'NİN KODLARI NE ZAMAN YAZILDI? DEVLET REJİM HÜKÜMET

Devleti, rejimi, hükümeti ayırmak bir bakış açısının ürünü değil tam tersine Takrîr-i Sükûn statükosunun devamlı hatırlattığı fiili durum. Türkiye'nin güçlü bir laik veya seküler kimlikle kurulduğu kabul ettirilmek isteniyor; devletin kodlarını 1920'den değil 1924'ten başlatmak istiyorlar.

Demokratik idareler sürekli meşrulaşmalarına ihtiyaç duyar, bir yönetimin hatta topluluğun meşruluğu etkinliğinin, temellerinin sürekli onaylanmasına bağlıdır. Bu açıdan "makul fikir keskin kılıçtan etkilidir." Makulu inşa bir yumuşama, iktidarı paylaşma, esneme değil kabul edilebilirliği oluşturmaktır. Hakimiyet bir açıdan, yeniyi doluşma sokmayı içerirken bir yanıyla da eskiyi sürekleştirmeye dayanır fakat eskide direme biraz da güç kullanmayı gerektirir. Takrîr-i Sükûn ile idare yani hükümet, hükümeti belirleyen rejim tasfiyelerle yolunu buldu; üniversite hocasından bürokrata, siyasetçisinden İstiklal Harbi'ni birlikte verdiği askerine kadar en kalitelileri mevkilerinden alıp en vasıfsızlarını yerleştirdi. Çünkü devlet varlığını sürdürmek için en kalitelisini, en başarılısını işin başına getirir, halbuki rejimi oturtmak isteyenler hükümette, bürokraside, ilmiyede yetersizleri ikame ederek fikir serdedeni değil "tak diye emredince şak diye yapmanı" tercih eder.

Oysa devlet seçkinlik üzerinde yürür, büyür; bu seçkinlik, lümpen seçilmişlik değil tam aksine en başta kaliteli eğitime dayanır. İngiltere siyasette, bürokraside "Oxbridge"yi üretmiş, genellikle Oxford ve Cambridge mezunlarından oluşan yapı idareyi oluşturmuştur. Bu bir sınıfın yönetimi ele geçmesi, çökmesi, çöbreklenmesi manasına gelmez; çünkü dünya sisteminin merkez ülkelerinde devlet-rejim-hükümet ayrımı neredeyse bulunmaz.

Devlet ile rejim örtüştüğü için hükümetler otomatikman uygulayıcıdır, vev ki sosyalist ya da liberal olsun mühim değil, fark yalnız metodolojidedir. Sosyalistın ya da liberalin "anlamlandırılan hayat" aynıyken üretim ilişkileri farklılık gösterir. Theatçerizm, Obama Doktrini, Menderes-Özal-Ecevitçilik, Keynes ya da Hayekçilik özünde birbirinden farklı değildir.

Batılılaşmayı bir ideoloji kisvesine büründürüp rejim haline getiren Türkiye gibi ülkelerde elitizm epistemolojik birikim, sağlam eğitim, yüce bir ruhta değil operasyon yapabileme rahatlığıdır; İstiklal Mahkemesi üyeleri, Fahri Rıfkı,

Behçet Kemal gibi gazeteci-aydınlar, Hilafetin kaldırılmasını savunduktan sonra tasfiye edilen Seyyid Beyler örneğinde olduğu gibi...

CHP kendini devletin ve İstiklal Harbi'nin sahibi sayar, halbuki 1924 rejiminin kurucusu, yürütücüsüdür. Bu vasfı nedeniyle Recep Peker CHP'yi devletten ayırmaya çalışıyordu, muhtemelen DP kurulunca partinin dağılma aşamasına geleceğini öngördüğünden. Zira Peker biliyor ki, rejim kurma, "inkılap kadro işidir", tamamlanmış her projede uygulayıcılar da tasfiye olur, hasarın tümü kendilerine yüklenir. 27 Mayıs'taki 7 bin tasfiye, 12 Mart ve 12 Eylül'deki sağdan-soldan ipe alınanlar enkazı yüklenenlerdir.

Devlete rağmen rejimi sahiplenmek

12 Eylül'de ülkücüye "devleti kurtarmak size mi kaldı" diyen devletin sahibi değil rejimin-müesses nizamın operatörüdür.

Buna rağmen Milli Demokratik Devrimci, ülkücü, muhafazakar, sol-liberal, sosyalistler hatta etnik ve mezhep unsurları da rejim ile devlet yani 1924 ile 1920 karşı karşıya geldiğinde yerleşik statükoyu tercih eder! 1. Meclis, 1921 Anayasası ve İstiklal Marşı'nın temsil ettiği Türkiye'nin nomosu sözkonusu olduğunda Takrîr-i Sükûn düzeni yeğlenir.

Devlet milletin müesses halidir, içinden çıkar fakat tekrar orada kök salması da gerekir. 1924 müesses nizamı bırakın kendi ideolojisini, devletin bile millet hayatında kökleşmesini engelledi. Döralist yapı, çoklu odaklar, dar ve vicdansız elitizm istisnayı belirlerken meşruyeti elden bıraktı; güçle, darbelerle bastırılmayı yeterli gördü.

İyi-kötü, dost-düşman karşıtlıklarını mutlaklaştıran devlet, kötü ve düşmanı belirleyen rejim, cezalandıran hükümettir. Rousseau gibi "sözleşmeciler" bile devletin

Ercan Yıldırım

Yazar

toplumu dönüştürme yetkisini savunur. Devlet ahalî için iyi olanı söyleyenken, rejim urbaların cinsini, kalitesini, renklerini belirler, topluma düşen de kendisine biçilenleri sorgulamadan giymektir.

Devlet-statüko-hükümet örtüştüğünde itiraz gelmez fakat ontolojik farklar alternatifleri gün yüzüne çıkarır. Devlet insanlardan vücut bulur fakat onlara anlam üretme göreviyle de karşı karşıya kalır, bu misyonu rejim yürütürken, hükümet anlamı anlamlandırarak araçları üretir. Yeri geldiğinde sağlam bir felsefeyle hayatı millet adına manalandırırken yeri geldiğinde elitleri güzileşemediği zaman birine iki serseyri gönderip tehdit ettirdikten sonra seni koruyalım diyen mafya gibi banal usullere başvurur.

Devletin sınıfları olur, sınıfın devleti varsa bu rejimin etkisindedir. Devlet insanlara hikayeler yazılmasını ister, öyküyü rejim yazar, hükümet okur fakat yeni bir hikaye vermeden insanların bel bağladığı anlatıların elinden alınmaz. Takrîr-i Sükûn statükusunun hikayesini Türk milleti benimsemiş, eline tutuşturulup okutulması otoritenin gücünü gösterir, millet meşruyetini değil! Gidecek yerimizin bulunmadığını dile getirmek erken Cumhuriyet kabül edilebilir bir hikayeydi, korkutma ya da sıklıkla yapıldığı gibi devletin zarar engellediği vurgusu... Fakat yeni hikaye duyumak isteyen millet olumsuzluğa öne çekişiyor, mutluluk mitine sanılmak istiyor.

Devleti, rejimi, hükümeti ayırmak bir bakış açısının ürünü değil tam tersine Takrîr-i Sükûn statükusunun devamlı hatırlattığı fiili durum. Türkiye'nin güçlü bir laik

veya seküler kimlikle kurulduğu kabul ettirilmek isteniyor; devletin kodlarını 1920'den değil 1924'ten başlatmak istiyorlar.

Her tür kutuplaşmaya karşı mesela eşcinsellik mevzuunda milleti ve toplumu koruma, kurumları güçlendirme, askerinin her tür son model cihazlarla donatılması gibi hususlarda rejim-hükümet-ideoloji ayrımı çok belirginleşmez. Kamu yararı meselesinde yazılmamış bir mutabakat toplumdaki hatta siyasette hala bulunuyor. Kitleleri seçkinlerin mi yönetmesi gerektiği yoksa temsiliyetin ötesinde katılımcı modellerin mi üretilmesi mevzuu da tartışılıyor fakat ulus devletin homojen bakışı, rejim tercihi, hudut fikri ilkesel bazda yerli yerinde duruyor.

Mısak-ı Milli'nin dahi gözlerden irak tutulması yazılmamış mutabakatlardan biri adeta.

Hayati karar

Alman devletini arayan millet; Fransız milletini arayan devlet iken, biz Türkler yerini-yurdunu-düzenini korumaya çalışan bir milletiz!

Korunuculuk, muhafazakarlık ulus devletin ve milli bütünlüğün temel ideolojisi... 1920'de kurulan devlet ve millet bağı Takrîr-i Sükûn statükosunu desteklemese, sahiplenmesede ses çıkarmadı. Kaostan düzene geçişteki acılar muhafazakarlığı mutlaklaştırır... Ne millet 1924 müesses nizamını benimser ne Takrîr-i Sükûn düzeni devleti pür teslim aldıklarını bilir, Türkiye'nin Nomosu'nun bilfiil duruşunu bozmadıkları için.

Takrîr-i Sükûn statükosu bünyeye yerleşmiş bir bıçak gibi dururken bunu tedbirsiz ve usulünü bilmeden çıkarmanın kan kayıpla bünyeyi öldüreceği bilgisi yüzünden kimse bu hançeri yerinden oynatmaya cesaret edemiyor. Bıçağın sapına elini atan karizma Kemalizmi tarihselleştirmekle güncelleştirmek arasında gidip gelmezse hançeri çıkararak devlet-rejim-hükümet ayrımını zihinlerden uzaklaştıracığı gibi İstiklal Harbi'ni verip, Meclis'i açan, İstiklal Marşı'nı yazan devlet, milletinin içinde kök de salabilecektir!

ercnyldrm1@gmail.com

AÇIKGÖRÜŞKİTAPLIĞI

MURAT GÜZEL

Asayişin üç aracı: Kasame, nezir ve kefalet

Osmanlı devlet adamlarının toplum düzeninin amacını beldelerin asayışı ve reyayanın rahatının sağlanması olarak belirlediğine dikkat çeken Ekrem Akman, Kolektif Bilincin Dinsel Referansları adlı kitabında bu amaç için geliştirilen en önemli fıkhi araçları temsil eden kasame, nezir ve kefalet sistemlerini irdeliyor.

Osmanlı toplumunun şehiri, köylü ve konargöçer topluluklardan mürekkep olduğu söylenebilir. Bu üç büyük parçanın aynı zamanda Müslim ve gayrimüslim olarak iki büyük grupta tasnif edilmesi mümkündür. Müslüman ahalinin ayrıca ehli örf ya da askeri olarak tabir edilen, devlete vergi vermeyen bir grup ile vergi mükellefi addedilmiş şehiri ve köylü reaya sınıflarından oluştuğu bilinmektedir. Şehirlerdeki esnaf sayılmazsa devletin asıl vergi kaynağı toprağı işleyenlerdir. Devletin aslı geliri toprak vergisiyle oluşmakta, her çift sahibi reaya ve tumar sahibi olarak toprak işleyenlerin devletin temel vergi mükellefi ve birimi olarak görülebilir. Bu anlamda köylü nüfusunu Osmanlı toplumunda devleti ve orduyu besleyen en önemli grup olduğu tespit edilebilir. Karsaldan şehirlere göç

Osmanlı devleti açısından ölümcül sonuçlara yol açabilecek bir durumu oluşturur. Toprak işleyen çift sahiplerinin şehirlere göç etmesi, ekonomik anlamda gıda kıtlığı, vergi gelirlerinin düşmesi ve ekonominin zayıflaması anlamına gelir. Devlet bu sebeple kendini yerleşiklerin yerlerinden ayrılmamaları veya buldukları şehirden başka şehirlere göç etmelerini sürekli tedbir almak zorunda hissedebilir. Askeri zümreler ile vergiden muaf olanlar haricinde Osmanlı şehir toplumunda esnaf ve meslek grupları da vergi yoluyla ya da vakıflar kurarak devlete kaynak sağlıyordu.

Bu toplum yapısında devlet için en sorunlu grupların seyyar, konargöçer ve toprağı bağılı olmadıkları için kolaylıkla kontrol altına alınmaları mümkün olmayan gruplar olduğunu vurgulamak gerekir. Yörük, Kürt ve Türkmen konargöçer aşiretlerin Osmanlı iktidarlarını en çok uğraştıran gruplar olduğu belirtilmelidir. Bu aşiret ve gruplar göçebe oldukları için devletin kolayca ulaşamayacağı yerlerde yaşar, vergi, asker verme ve diğer bazı tekalifleri yerine getirme konusunda isteksiz davranırlardı.

İskan meselesi

Konargöçerler sadece vergi ve asker vermekten kaçınmalarıyla değil göç-

leri esnasında meskün ahaliyi rahatlatma emelleriyle de tepki topluyorlardı. Yüksek sayıda insan ve hayvan nüfusuna sahip bu grupların göçleri esnasında yerleşik ahalinin ekin ve tarlalarının tahribi sebebiyle yerleşik ahaliye aralarında çıkan niza ve çatışmalar önemli meseleler arasındaydı. Aşiret, devlet ve yerleşik ahali arasındaki ilişki ve çatışmalar Osmanlı klasik döneminden devletin dağılma sürecine girdiği dönemlere kadar değişik yoğunluklarda seyretmiştir. Hatta Cumhuriyet döneminde bile özellikle orta Toroslarda yerleşik ahali ile çeşitli konargöçer grupları arasında bu türden çatışmalara rastlanmıştır.

Osmanlı devletinin 600 yıllık tarihinin büyük bir bölümünde konargöçer cemaatleri iskân ettirmekle uğraştığı, bu cemaatlerin firsat buldukları an iskân ettirildikleri yerlerden firar ettikleri bilinir. İskân meselesi zaman zaman da büyük dramalara, ölümlere, mal ve zaman kaybına sebebiyet verir.

Osmanlı toplumunda asayiş bozan ikinci grubun Osmanlı resmi belge dilinde eşkıya olarak nitelenen grupların oluşturduğu kuşkusuzdur. Bu belgelerde sadece bugün kullandığımız anlamıyla değil, "emirlere karşı çıkan, vergi vermeyen, iskân ettirildikleri

yerlerden firar eden gruplar" anlamına geliyordu. Bu sebeple sözcüğü önceden eşkıya tabir olunan bir grup verilen görevi kabul ettiklerinde pekâlâ "muteber devlet görevlisi" sınıfa dahil olabiliyordu. 17. yüzyıldan itibaren başbozuk olarak tabir edilen kişilerin, leventlerin, Celali artıklarının, eşkıyalığa soyunan suhtelerin (medrese talebesi), kısaca asayiş bozan ve "mechulu'l-ahval" denen tüm riskli ve muzir grupların tamamına birden eşkıya denmiş; bunların engellenmesi ve bertaraf edilmeleri için devlet kendini çeşitli tedbirler almaya mecbur hissetmiştir.

Osmanlı devlet adamlarının toplum düzeninin amacını beldelerin asayışı ve reyayanın rahatının sağlanması olarak belirlediğine dikkat çeken Ekrem Akman, Kolektif Bilincin Dinsel Referansları adlı kitabında bu amaç için geliştirilen en önemli fıkhi araçları temsil eden kasame, nezir ve kefalet sistemlerini irdeliyor. Herhangi bir yerde meskün olan kişilerin mekana karşı sorumluluklarını ifade eden kasame, kolektif cezalandırma yöntemi olarak kullanılan nezir ve herkesin herkesten sorumluluğu toplumsal bir gözetleme ve sorumluluk yükleme mekanizması haline getirilen kefalet sistemlerinin asayiş sağlarken devletin tebaasını nasıl kendisinin stratejik ortağı haline dönüştürdüğünü de ortaya çıkarıyor.

E. Bloch'u 'umut ilkesi'yle okumak

İlkin Eleştirel Okul olarak tabir edilen ve Horkheimer ile Adorno'nun başını çektiği Frankfurt Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü çevresine yakınlığıyla bilinen Ernst Bloch, dine ve dinsel duyuya ilgisi, umut ve ütopya kavramları çerçevesinde şekillenen kendine özgü yazma tarzı ve fikri tavırla 20. Yüzyılın ilgi çekici, ayrıksı Marksist düşünürlerinden sayılabilir. Ernst Bloch'un bu fikri çabasında en çok uğraştıran ve hatta onu sadece kendisi için değil genel olarak bir 'ilke' haline dönüştürerek düşündüğü "umut" kavramı etrafında yazılmış on üç makalenin yer aldığı derlemede Bloch'un düşüncesi; özel olarak onun umut ve ütopya anlayışını felsefi yöntem, hümanizm ve anti-hümanizm, antropoloji, din, metafizik, eskatoloji ve mitoloji, edebiyat ve müzik gibi birçok boyut üzerinden tartışılıyor. Umudun Mahremleştirilmesi, der.

Peter Thompson, Slavoj Žižek, Ayrıntı, 2021

En hayati yalan ölümün inkârı mı?

İnsanoğlunun varlık nedenini soruşturmak genelde felsefenin ve psikolojinin işi sayılabilir. İnsanın varlık nedenini sormak diğer yandan hem hayatın hem de ölümün anlamını sormakla eşdeğerdir. Sigmund Freud, Otto Rank, Soren Kierkegaard, Carl Jung, Erich Fromm gibi fikir adamlarının bakış açılarından haricinde kalan bir bakış açısıyla Becker, hayati yalan -insanın kendi ölümsüzlüğünü reddetmesi- problemini çözmeye çalışıyor. Bunu yaparken insanın hem ölüm hem de yaşama ilgili çelişkili korkularını aşmasına yardımcı olmak için psikanalizin ve aklın ne tür sınırlamalar içerdiğini de ustaca bir şekilde ifade ediyor. Kitabına Kemal Sayar'ın da bir takdim yazdığını belirtelim.

Ölümlü İnkâr, Ernest Becker, çev. Ayşegül Özdoğan, İz, 2020

Kolektif Bilincin Dinsel Referansları Ekrem Akman Çizgi Kitabevi 2021